

RECENZE KNIHY *DEMAGOGIE A DEMOKRACIE*

Patricia Roberts-Miller. Demagogie a demokracie. Hanex, 2019, překlad Martin Paur

164 stran, 264 Kč (10,6 €) ISBN 978-80-85-783-61-2

Recenzent: Ryan Skinell (Univerzita San Jose)

Publikováno: H-Rhetor (květen 2018)

Zadáno: Cristen Fitzpatrick (St. John's University)

Čtenáři knížky *Demagogie a demokracie* budou v pokušení pokládat ji za jistý druh referenda o prezidentství Donalda Trumpa. A není k tomu potřeba příliš fantazie, když si uvědomíme, že Patricia Roberts-Miller, profesorka rétoriky, známá svými levicovými postoji, publikovala na knižním trhu toto stručné pojednání o rétorice a demagogii právě v prvním roce funkčního období Donalda Trumpa. Akademická sféra, znalci, komentátoři v médiích, ti všichni velice ochotně hledají a nacházejí stále nové definice demagoga, aby je pak konfrontovali právě s ním. Takový malý a šikovný průvodce proti Trumpovi tak přichází právě včas, geniální nápad! Až na to, že o tom tato kniha není.

O Donaldu Trumpovi nenajdeme v knize ani zmínku. A jak Roberts-Miller obsáhle vysvětluje ve své stručné, ale výstižné knize, soustředit se na Trumpa demagoga by byla záměna důsledku s příčinou. Zásadní myšlenku o demagogii, kterou Roberts-Miller předkládá a která neodpovídá běžným představám, lze shrnout do jedné věty: Charismatictí demagogové nejsou původci období demagogie, kteří by jen silou své osobnosti svedli společnost k demagogii. Je tomu právě naopak, když se ve společnosti rozšíří demagogický způsob argumentace, vznikne prostředí, které umožní konkrétním demagogům dostat se do popředí. Jinými slovy, demagogie není to, co určitý demagog provádí; spíš je to způsob veřejné rozpravy v dané společnosti. Teorie demagogie, tak jak ji předkládá Patricie Roberts-Miller, je daleko komplexnější než je pouhý odpor proti určitému prezidentovi, byť by to byl demagog. Jde totiž především o to, jak my, občané, argumentujeme, uvažujeme a volíme (str. 10). To znamená, že tématem knížky je argumentace.

Na jeden pól širokého spektra debaty klade Roberts-Miller ideál demokratické rozpravy. Demokratická politická rozhodnutí jsou definována tak, že jejich důsledky, konkrétní opatření, do jisté míry vyhoví všem zúčastněným. Základním principem je „obecné dobro“. Avšak demokratická opatření jsou složitá, protože vyhovět „obecnému dobru“ v sobě zahrnuje vyvažování ohromného množství konkurenčních cílů při každém rozhodování.

A rozhodnutí v demokracii, ani v ideálním případě, nemůže plně uspokojit každého právě proto, že podmínkou je uspokojit každého, alespoň částečně. Demokracie vyžaduje debaty a diskuze, protože konkurenční cíle, vize, přesvědčení a návrhy musejí být formulovány, musí jim být nasloucháno, aby mohly být zváženy a vyhodnoceny. Stejně jako samotná demokracie, veřejná rozprava působí neuspořádaně a zmateně. Zahrnuje vytrvalé úsilí a kompromisy, vyžaduje korektní jednání mezi účastníky, zodpovědnost a sebe-skepticismus od každého jednotlivce. Demokracie a vyjednávání o demokratických záležitostech jsou zásadně (ústavně) obtížná.

Oproti tomu demagogie je umění zjednodušovat rozhodovací procesy. Jak Roberts-Miller klade na srdce svým čtenářům, demagogie redukuje všechny otázky na jednoduché binární volby - zvláště pak

na volbu mezi MY dobří a ONI špatní. Jinak řečeno, demagogie zaměňuje proces hledání řešení a rozhodování – údajně také demokratického rozhodování – za otázku jestli je nám sympatický někdo, kdo by nám přirozeně sympatický být měl a s kým bychom přirozeně měli souhlasit.

Z čehož vyplývá, říká Roberts-Miller, že není možné vypořádat se s demagogy jednoduše tak, že je budeme označovat za neetické, podvodné, nebo nenávistné, tedy způsobem pomluvy oponenta. Takové zjednodušení totiž přesně zapadá do struktury demagogického argumentu a samotnou demagogii nejenom umožňuje, ale činí ji přímo nezbytnou. Roberts-Miller píše: „Obvykle se demagogie spojuje s vášněmi, emocionalitou, populismem a podbízením se davu“ (str.8). Tradice, která tímto způsobem definuje nejznámější demagogy od Kleóna, přes Hitlera k Joe Mc Carthymu, je skutečně dlouhá a zřejmě nevyčerpatelná. Podle Roberts-Miller však tento způsob myšlení o demagogii nepomáhá v rozpoznání naší vlastní demagogie. To když na ní zakládáme naše přesvědčení a když se jí aktivně věnujeme. Je to proto, že tímto způsobem získáváme kritéria pouze pro rozpoznání „jejich“ demagogie (str.8).

Jedná se o klasický scénář MY proti ONI. „Jejich“ řečníci útočí na vášně davu, „naši“ jsou logičtí a racionální. „Jejich“ řečníci se podbízejí davu, „naši“ říkají jak to skutečně je. „Jejich“ řečníci jsou demagogové, „naši“ jsou demokraté. Náš tým má vždy pravdu, jejich se vždy mýlí, a jakákoli slabost z naší strany může být jen předzvěstí naší zkázy.

Může se zdát, že tato formulace je přehnaně dramatická, ale je to právě proto, že taková být má. Jak jinak byste lidi přesvědčili, aby se vzdali rozvahy a diskuse v rozhodování? Demagogie redukuje veškerou politiku, veřejnou rozpravu na otázku identity, tedy znovu MY, nebo ONI. „My“ jsme dobří, „oni“ jsou zlí. A tak, každý nesouhlas je nebezpečný, kompromis je vlastizrádný a naše selhání je prostě katastrofa.

Roberts-Miller dokazuje, že k tomuto jevu dochází na úrovni veřejné rozpravy a to postupně v průběhu času napříč mnoha druhy a typy médií. A pokud argumentace ve veřejném prostoru začne fungovat právě tímto způsobem, dochází k vzájemnému, cyklickému posilování tohoto vzorce. Následkem je, že demagogie se stává dostupnou pro *každého*, kdo se účastní veřejné debaty. Teze této knížky tak v žádném případě není jakousi sofistickou verzí jednoduchých myšlenek „takto zastavíte idiotské příznivce Donalda Trumpa“, takto se máte bránit konzervativním „fake news“, nebo dokonce „tímto způsobem odrazíte idioty napříč politickým spektrem“. Právě naopak, potřebujeme zlepšit naše dovednosti v argumentaci o způsobu argumentace. Toto tvrzení je nejuvstížněji formulováno v samotném závěru knihy: „V podstatě potřebujeme lidi přesvědčit, aby se víc zabývali debatou a méně demagogií. To není snadné, protože demagogie není jen způsobem argumentování o politice; je to způsob myšlení o rozhodovacích procesech“ (str. 133).

Argumentace, kterou používá Roberts-Miller, je tak specifická, že si zaslouží další rozpracování. Nejprve „my“, tak jak je použito v citaci výše uvedené, označuje více či méně každého, komu není lhostejný život v éře demagogů. Její MY je ekumenické, nadstranické a vyzývá k účasti. Také však vyjadřuje, že „my“ všichni jsme odpovědní za demagogii, za to, že ji necháme růst a vzkvétat. Když říkám „my“, myslím tím vás a myslím tím sebe. Nikdo není vyvázán ze zodpovědnosti za současnou situaci.

To však je velmi komplikovaný argument na tak malou knížku. Knížku, která má kolem dvaceti tisíc slov a je určenou pro laickou veřejnost. Nicméně, Roberts-Miller se do toho pouští, a dělá to dobře. Kniha je rozdělena do osmi krátkých kapitol. V každé z nich Roberts-Miller předestírá malou část své teorie demagogie, kterou pak soustavně rozpracovává. Tato činnost zahrnuje definice (co je veřejná rozprava, jaké jsou obecné rozšířené představy o demagogii, jaká je praktičtější definice demagogie)

popis procesů (jak demagogie obvykle funguje, jak také ojediněle funguje, jak významná je z kulturního hlediska), a doporučení (co můžeme dělat). Kapitoly jsou krátké, poměrně snadno stravitelné a provokativní.

Během toho jak Roberts-Miller postupně rozvádí téma knihy, navrhuje příklady definice demokratické rozpravy. Například odborníci na rétoriku si mohou povšimnout jak se různé kapitoly odkazují na teorii statusů, předkládání argumentů, dokazování a na rétorický způsob vyvolání akce. Dále také využívá čtyři principy demokratické rozpravy, které sama definuje: trvání na *korektnosti*, což znamená, že pravidla debaty mohou být jakákoli, ale bezpodmínečně se musejí vztahovat stejně na všechny její účastníky; *princip zodpovědnosti* pak vyžaduje férovou prezentaci argumentů druhé strany a při dokazování tvrzení snahu o předkládání soudržných důkazů. Tato *soudržnost* se projevuje odvoláváním se na konzistentní premisy, definice a standardy. Jinými slovy, nedochází k rozporným tvrzením ani k dovolávání se nekonzistentních premis. A posledním principem je *falzifikovatelnost*, možnost předkládat argumenty, které v principu mohou být vyvráceny, takže „účastníci debaty přijímají možnost změn, odvolání svých tvrzení, jejich modifikaci nebo uvážení platnosti námitek“ (str. 138). Tímto způsobem Roberts-Miller konstruuje svou vizi, jak by mohla vypadat dobrá veřejná rozprava.

Kniha *Demagogie a demokracie* má také svá omezení. Některá témata prostě nelze plně rozebrat na tak malém prostoru, jedná se zvláště o chybějící historický kontext uváděných případů (například Warrenova komise). Kniha také obsahuje mnoho odborných termínů z rétoriky, sociologie a praktické politiky, které nejsou dostatečně vysvětleny, ačkoliv cílovou skupinou je neodborná veřejnost. Předpokládání čtenáři tak buďto již budou muset mít nějaké vědomosti z těchto oborů nebo budou muset být ochotni si potřebné informace vyhledat. To může mnoho čtenářů odradit. *

Nehledě na to vše, jedná se o důležitou knihu. Pro rétory dokonce užitečnou ve více ohledech. Nejprve v samotném rozšíření tématu demagogické rétoriky, které je poučné i pro odborníky (nebo užitečné pro případnou polemiku). Dále však také umožňuje představit rétoriku širšímu publiku, potenciálně aktivních občanů (nebo budoucích občanů). Hlavně však, a to je možná nejdůležitějším tématem, *Demagogie a demokracie* je napsána tak, aby nás, nás všechny, učila stávat se lepšími občany tím, jak se budeme zlepšovat v argumentaci a v přemýšlení o argumentaci.

A jde především o přemýšlení o argumentaci. Sám tomu rozumím tak, že jde o hodně víc, než o pouhý příspěvek ke studiu rétoriky. Jde o myšlenky, které mají potenciál posílit naši demokracii (možná jakoukoli demokracii?) a učinit ji zdravější v oblasti veřejné rozpravy v politickém rozhodování. Roberts-Miller v průběhu svého textu pozvolna přivádí své čtenáře k myšlence, že my všichni jsme zodpovědní za to, jestli v naší společnosti převládá politika veřejné rozpravy nebo demagogie. Dělá to tím, jak definuje demagogii, její fungování, jak popisuje její napojení na politiku v demokracii, jak ukazuje prorůstání demagogie společnostmi založenými na argumentaci a také co je možné s tím dělat. A nakonec se může podařit, že výsledkem bude méně demagogů v naší vládě.

*

Český překlad knihy obsahuje slovníček v knize použitých sociologických a filozofických termínů a také amerických reálií.